

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДІТЕЙ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ

FORMING A POSITIVE ATTITUDE IN SIXTH-YEAR-OLD CHILDREN TOWARDS HEALTH-PROTECTING TRADITIONS

Статтю присвячено дослідженню особливостей формування позитивного ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій. Визначено важливість проблеми дослідження. Окреслено теоретико-методичні засади формування досліджуваного ставлення в дітей означеного віку. Уточнено сутність допитих до основного поняття дослідження термінів та зміст його базового поняття «позитивне ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій». Підфунтамент розробки та впровадження змісту формування пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку визначено Закони України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2025), Державний стандарт дошкільної освіти України (2021) та освітню програму для дітей від 2 до 7 років «Дитина» (2020). Окреслено критерії (когнітивний, емоційний, діяльнісний), показники, схарактеризовано рівні розвитку ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій. Визначено методи наукового дослідження (бесіда, спостереження), які було застосовано на констатувальному та контрольному етапах дослідження. Узагальнено результати констатувального етапу експерименту, які довели необхідність розробки та впровадження експериментально-педагогічної діяльності. Розкрито зміст формувального етапу експерименту на основі застосування алгоритмів освітньої взаємодії вихователя з дітьми шостого року життя (міні-лекції, бесіди, вікторини, ігри, казки, загадки тощо); українських народних рухливих ігор на свіжому повітрі; рухливих вправ, які базуються на українських народних іграх та обрядах; самостійних ігор для дітей шостого року життя (сюжетно-рольові; ігри-драматизації); ігрових вправ та головоломок; мистецько-творчої діяльності тощо. На засадах аналізу результатів контрольного етапу експерименту доведено актуальність та ефективність здійсненої освітньої експериментальної діяльності. Перспективи наукових розвідок полягають в необхідності подальших розробок і впровадження науково-методичного супроводу формування позитивного ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій.

Ключові слова: позитивне ставлення, діти шостого року життя, здоров'язбережувальні традиції, здоров'язбережувальна компетентність, формування, когнітивний критерій, емоційний критерій, діяльнісний критерій, показники, констатувальний етап

експерименту, формувальний етап експерименту, контрольний етап експерименту.

The article is devoted to the study of the features of the formation of a positive attitude of children of the sixth year of life to health-preserving traditions. The importance of the research problem is determined. The theoretical and methodological principles of the formation of the studied attitude in children of the specified age are outlined. The essence of the terms related to the main concept of the study and the content of its basic concept "positive attitude of children of the sixth year of life to health-preserving traditions" are specified. The basis for the development and implementation of the content of the formation of cognitive activity in children of senior preschool age are the Laws of Ukraine "On education" (2017), "On Preschool Education" (2025), the State Standard of Preschool Education of Ukraine (2021) and the educational program for children from 2 to 7 years old "Child" (2020). The criteria (cognitive, emotional, activity), indicators are outlined, and the levels of development of the attitude of children of the sixth year of life to health-preserving traditions are characterized. The methods of scientific research (conversation, observation) that were applied at the ascertaining and control stages of the study were determined. The results of the ascertaining stage of the experiment were summarized, which proved the need to develop and implement experimental and pedagogical activities. The content of the formative stage of the experiment was revealed based on the application of algorithms of educational interaction of the educator with children of the sixth year of life (mini-lectures, conversations, quizzes, games, fairy tales, riddles, etc.); Ukrainian folk outdoor games; outdoor exercises based on Ukrainian folk games and rituals; independent games for children of the sixth year of life (story-role-playing; dramatization games); game exercises and puzzles; artistic and creative activities, etc. Based on the analysis of the results of the control stage of the experiment, the relevance and effectiveness of the educational experimental activities carried out were proven. The prospects of scientific explorations lie in the need for further development and implementation of scientific and methodological support for the formation of a positive attitude of children of the sixth year of life to health-preserving traditions.

Key words: positive attitude, children of the sixth year of life, health-preserving traditions, health-preserving competence, formation, cognitive criterion, emotional criterion, activity criterion, indicators, ascertaining stage of the experiment, forming stage of the experiment, control stage of the experiment.

УДК 373.2.015.3:159.937:004.032.6
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/79.1.46>

Пономаренко Т.О.,
докт. пед. наук,
професор кафедри дошкільної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В сучасному вітчизняному соціумі спостерігається негативна тенденція стосовно погіршення здоров'я дітей раннього та дошкільного віку, зокрема дітей шостого року життя. Причинами

означеного феномену визначаються екологічні проблеми; агресивне соціальне середовище (конфлікти в сім'ї, родині, зловживання батьків алкогольними напоями тощо); санітарно-гігієнічні проблеми в суспільстві, сім'ї, родині; не завжди

задовільне медичне обслуговування, зокрема матерів та дітей; недостатньо якісне їх харчування; незадовільна рухова активність дітей; зростання психологічного, емоційного тиску та навантаження в соціумі та сім'ї тощо.

Одним із важливих чинників запобігання погіршенню здоров'я дітей, ефективному розвитку їх свідомого й відповідального ставлення до здоров'я є дотримання традицій здоров'язбереження. Адже усвідомлення та прийняття дитиною традицій народу, сім'ї, родини щодо збереження й зміцнення здоров'я впливають на рівень розвитку її здоров'язбережувальної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Певні питання проблеми збереження здоров'я дітей дошкільного віку досліджували українські науковці Т. Андрющенко, Р. Бедрань, О. Венгловська, Л. Гаращенко, О. Половіна, О. Савченко, Т. Усенко та інші. Питаннями пошуку ефективних методів і засобів формування свідомого прагнення дітей до здоров'язбережувальної поведінки, досвіду їх здоров'язбережувальної діяльності займалися Т. Бабюк, О. Казанічер, А. Кошель, І. Папроцька, С. Пехарева, Т. Шепеленко та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Результати аналізу наукових досліджень, що представлені вище, обґрунтовують наявність теоретико-методичних засад, необхідних для вирішення проблеми дослідження. Разом з тим проблема формування позитивного ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій цілеспрямовано не досліджувалася, тож є актуальною для виховання та розвитку дітей в умовах закладу дошкільної освіти, сім'ї та родини.

Метою статті є дослідження особливостей формування позитивного ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій.

Виклад основного матеріалу. В основних нормативно-правових документах (Закони України «Про світу» (2017) [10], «Про дошкільну освіту» (2025) [8], Державному стандарті дошкільної освіти (ДСДО, 2021) [9], освітній програмі для дітей від двох до семи років «Дитина» [4] визначено вимоги щодо формування здорового способу життя й ціннісного ставлення до здоров'я в дітей дошкільного віку, зокрема в дітей шостого року життя. Зокрема, в ДСДО (2021) [9] окреслено зміст здоров'язбережувальної компетентності дітей дошкільного віку, який визначається як здатність до застосування навичок здоров'язбережувальної поведінки відповідно до наявної життєвої ситуації, сформованість ставлень та цінностей, спрямованих на дотримання навичок здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я як власного, так і інших дітей та дорослих, у повсякденній життєдіяльності.

Здоров'я розглядається як стан повного фізичного, психічного й соціального благополуччя, який забезпечує гармонійний фізичний, психоемоційний і соціальний розвиток особистості, її активне довголіття, повноцінне життя, ефективну протидію захворюванням.

С. Пехарева зазначає, що фундамент здоров'я закладається в перші роки життя дитини. У цей період починають розвиватися особистісні якості, інтелект, менталітет, формується й спосіб майбутнього життя людини [7].

Одним із важливих засобів формування свідомого ставлення до власного здоров'я та бажання дотримуватися засад здорового способу життя є актуалізація здоров'язбережувальних традицій. Традиції – досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що складаються історично й передаються з покоління в покоління [12]. Вони допомагають молодому поколінню розуміти та приймати культуру свого народу, допомагають усвідомити особливості життя предків, набувати власну систему цінностей.

Здоров'язбережувальні традиції є важливою складовою будь-якої культури, що відображає стан соціальної системи та динаміку її розвитку, які виникають внаслідок наявності спеціалізованих знань, фізичної активності, соціально-духовних цінностей, мотиваційно-ціннісної орієнтації, набутих у процесі освіти. Актуалізація здоров'язбережувальних традицій забезпечує якість життєдіяльності та фізичне благополуччя [13].

Спираючись на представленні вище визначення, можемо окреслити зміст поняття «здоров'язбережувальні традиції» – це сукупність звичаїв, смаків, ритуалів та інших норм, які передаються від покоління до покоління у межах світової, національної спільнот та реалізуються в межах певного соціуму, сім'ї, родини, сприяючи зміцненню фізичного та психічного здоров'я особистості та формуванню її здоров'язбережувальної компетентності, здорового способу життя.

Сутністю особистості є її ставлення до довкілля, що визначає її як активного суб'єкта з власними вибірковими внутрішніми переживаннями та зовнішніми діями. Саме ставлення до різних аспектів довкілля визначає активність і поведінку людини. При цьому термін «ставлення» розкривається як потенціал, який проявляється в свідомому та активному виборі особистістю переживань та дій, заснований на її індивідуальному та соціальному досвіді [5].

Позитивне ставлення (до когось, чогось) – це наявність сприятливого, оптимістичного уявлення, емоцій або поглядів щодо певного суб'єкта, об'єкта або явища. Воно включає в себе схильність зосереджуватися на позитивних аспектах, можливостях певних суб'єктів, об'єктів, явищ, базується на дотриманні певних норм моралі. Позитивне ставлення може сприяти підвищенню настрою,

збільшенню мотивації та покращенню загального самопочуття дитини [11].

Основаючись на вищезазначеному, вважаємо можливим дійти висновку, що позитивне ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій узагальнює наявність уявлень, емоцій щодо цих традицій, уміння застосовувати в різних видах діяльності традиційний досвід здоров'язбереження. Воно включає схильність розуміти та цінувати значення цих традицій для збереження та підтримки фізичного, психічного та соціального благополуччя у межах національної спільноти, сім'ї, родини. Позитивне ставлення сприяє збереженню цих традицій, поглибленню уявлень про них, а також створенню сприятливого середовища для їх передачі та практикування в майбутніх поколіннях.

Процес формування ціннісного ставлення дітей до здоров'я, бажання його змінювати та зберігати, опираючись в здоров'язбережувальні традиції народу, сім'ї, родини розуміється в дослідженні Н. Ясінської [15] як цілеспрямований процес організації сприяння тому, щоб діти усвідомили здоров'я як найвищу життєву цінність, переконалися в потребі дбати про нього шляхом дотримання правил здорового способу життя.

Т. Андрющенко [1], Л. Гаращенко [3] наголошують на важливості формування здорової поведінки в дітей, на формуванні в них свідомого та ціннісного ставлення до власного здоров'я, на розвитку позитивних емоцій щодо традицій здоров'язбереження. Вони визначають означену діяльність як системні освітні впливи, спрямовані на вироблення позиції особистості щодо власного здоров'я у спеціально створених умовах.

О. Хрущ [14] вказує, що збереження фізичного й психічного здоров'я дітей потребує належного здоров'язбережувального середовища в закладі освіти. Педагогічні інновації та сучасні технології в освітній діяльності мають передбачати як освітні завдання, так і включати здоров'язбережувальну складову.

Г. Беленька, О. Богініч, М. Машовець [2] наголошують, що для підтримання та збереження здоров'я дітей дошкільного віку, формування їх позитивного ставлення до традицій здоров'язбереження є важливим формування життєвих навичок прийняття оздоровчих рішень, які сприятимуть їх здоров'ю. Батьки або опікуни, що їх замінюють, та інші близькі люди дитини, що її оточують, є її першими вихователями, тому вони несуть відповідальність за впровадження основних цінностей життя у повсякденність дитини. До провідних засобів, що сприяють формуванню в дітей свідомого ставлення до здоров'я, розвитку ініціативи й творчості у сфері збереження здоров'я, позитивного ставлення до дотримання традицій здоров'язбереження, автори відносять

такі: орієнтація на повноцінне життя та здоров'я; на фізичне, психологічне, духовне та соціальне вдосконалення; на життєву мету, яка полягає в прагненні бути здоровим, визначати власний життєвий шлях та прагнути до ідеалу тощо.

Ефективними методами формування позитивного ставлення дітей до традицій здоров'язбереження, мотивації до збереження здоров'я та дотримання основ здорового способу життя Н. Лісневська [6] називає: фізкультурні та валеологічні освітні взаємодії, рухливі, дидактичні, сюжетно-рольові ігри; гімнастику (ранкова й після денного сну); бесіди, перегляд мультфільмів здоров'язбережувальної тематики; читання та обговорення творів художньої літератури; вирішення проблемних ситуацій; наслідування прикладу дорослих; ознайомлення дітей з особливостями зміцнення здоров'я прадавніх українців тощо.

Також доцільними визначаються валеологічні та дидактичні ігри, які вдосконалюють отримані дітьми знання, сприяють формуванню умінь і навичок збереження, укріплення власного здоров'я, мотивують дізнаватися та підтримувати національні та сімейні традиції здоров'язбереження.

Для виявлення рівня сформованості ставлення дітей до здоров'язбережувальних традицій було організовано експериментально-педагогічну діяльність в умовах закладу дошкільної освіти (експериментальна група у складі 15 дітей; контрольна група вмістила 20 дітей).

На засадах аналізу психолого-педагогічної літератури з метою виявлення рівня сформованості ставлення дітей до здоров'язбережувальних традицій було визначено такі критерії: когнітивний, емоційний, діяльнісний. Окреслені критерії розкриваються через показники, відповідно до яких виділено високий, середній та низький рівні їх розвитку. Розроблені критерії, показники та рівні сформованості ставлення дітей до здоров'язбережувальних традицій представлено в таблиці 1.

Для виявлення рівня сформованості ставлення дітей до здоров'язбережувальних традицій було застосовано такі методи наукового дослідження як бесіда та спостереження. Діагностичний матеріал розроблявся з опорою на зміст ДСДО (2021) [9] – освітній напрям «Особистість дитини»; «Здоров'язбережувальна компетентність» та освітньої програми для дітей від двох до семи років «Дитина» (2020) [4].

Аналіз отриманих даних щодо рівня сформованості ставлення дітей до здоров'язбережувальних традицій в експериментальній і контрольній групах дав змогу констатувати: високий рівень розвитку позитивного ставлення до здоров'язбережувальних традицій виявлено у 26,7% дітей експериментальної та 28,4% дітей контрольної груп; середній рівень – у 40,0% дітей експериментальної та 43,4% дітей контрольної груп; низький – у 33,3% дітей

Критерії, показники та рівні сформованості ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій

Критерії	Рівні		
	Високий	Середній	Низький
Когнітивний	Дитина знає про традиції здоров'язбереження; необхідність і доцільність їх дотримання	Дитина недостатньо знає про здоров'язбереження; необхідність і доцільність їх дотримання	Дитина не знає про традиції здоров'язбереження; про необхідність і доцільність їх дотримання
Емоційний	Дитина виявляє інтерес до пізнання здоров'язбережувальних традицій та поважне ставлення до людей, які дотримуються цих традицій; відчуває гордість за їх дотримання	Дитина недостатньо виявляє інтерес до пізнання здоров'язбережувальних традицій та поважне ставлення до людей, які дотримуються цих традицій; недостатньо відчуває гордість за їх дотримання	Дитина не виявляє інтерес до пізнання здоров'язбережувальних традицій та поважне ставлення до людей, які дотримуються цих традицій; не відчуває гордості за їх дотримання
Діяльнісний	Дитина вміє оцінювати власні вчинки відповідно до дотримання здоров'язбережувальних традицій; прогнозувати можливі варіанти їх дотримання; дотримуватися їх в різних видах діяльності	Дитина недостатньо вміє оцінювати власні вчинки відповідно до дотримання здоров'язбережувальних традицій; прогнозувати можливі варіанти їх дотримання; дотримуватися їх в різних видах діяльності	Дитина не вміє оцінювати власні вчинки відповідно до дотримання здоров'язбережувальних традицій; прогнозувати можливі варіанти їх дотримання; дотримуватися їх в різних видах діяльності

експериментальної й 28,2% дітей контрольної груп, що засвідчило необхідність проведення формуального етапу експерименту.

У процесі експериментально-педагогічної діяльності було застосовано: алгоритми освітньої взаємодії вихователя з дітьми шостого року життя (міні-лекції, бесіди, вікторини, ігри, казки, загадки тощо), що сприяло збагаченню досвіду дітей про культурну спадщину здоров'язбереження; українські народні рухливі ігри на свіжому повітрі («Ведмедик і бджілки», «Коло обіймів», «Лисички і кури», «Гра в кульки», «Вітерці», «Гра в хустинку», «Пісок та вода», «Василина», «У зайчика», «Той буде їсти, хто поспішить сісти», «Пень», «Пісенні кола» та інші; рухливі вправи, які базуються на українських народних іграх та обрядах («Гонитва за кульбабками», «Гопак», «Жеребкування», «Забіг за калиною», «Забава з м'ячем», «Козацькі забави», «Українські вправи для здоров'я» та інші); самостійні ігри для дітей шостого року життя: сюжетно-рольові ігри «Тваринна ферма», «Травник і пацієнт», «Баня», «Святкування Водохрещя», «Пекарі млинців», «Віночок» та інші); ігри-драматизації «Дійство на сільському ринку», «Відвідування лікаря», «Пікнік зі

здоровою їжею», «Особиста гігієна вранці», «Захист від хвороб» та інші; ігрові вправи та головоломки «Пошук трав із лікарськими властивостями», «Збирай мед зі свого вулику», «Харчові традиції», «Загадки здоров'я», «Пошук витоків традицій», «Словничок здоров'я» та інші; мистецько-творчу діяльність: малювання («Подорож у минуле», «Посмішка та радість», «Здорова сім'я», «Заходи з безпеки»); аплікація («Здорова їжа», «Фізична активність», «Гігієна», «Ліки та трави»); ліплення («Фрукти й овочі», «Група людей, які займаються фізичною активністю», «Символи Здоров'я», «Традиційні ляльки»); дітям пропонували створювати малюнки або аплікації, які відображають здоровий спосіб життя та здоров'язбережувальні традиції, а також проводили освітню взаємодію з ліплення, під час якої діти створювали мініатюрні моделі символів здорового способу життя.

Аналіз результатів контрольного етапу експерименту дозволив оцінити сформованість ставлення дітей експериментальної та контрольної груп до здоров'язбережувальних традицій після завершення формуального експерименту, що засвідчено в таблиці 2.

Таблиця 2

Співвідношення рівнів розвитку позитивного ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій

Рівні	Експериментальна група		Динаміка	Контрольна група		Динаміка
	До	Після		До	Після	
Низький	33,3%	14,2%	-19,1	28,2%	18,8%	-9,4
Середній	40,0%	51,3%	+11,3	43,4%	48,5%	+5,1
Високий	26,7%	34,5%	+7,8	28,4%	32,7%	+4,3

Згідно з даними, представленими в таблиці, вважаємо можливим констатувати, що розроблена й упроваджена експериментально-педагогічна діяльність в умовах закладу дошкільної освіти з формування позитивного ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій є ефективною, що зумовлює доцільність її впровадження в практику дошкільної освіти.

Висновки. Окреслено важливість, теоретичні, методичні основи формування позитивного ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій. Уточнено сутність дотичних до основного поняття дослідження термінів та зміст його базового поняття «позитивне ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій». Визначено теоретичне підґрунтя формування досліджуваного ставлення. Окреслено критерії (когнітивний, емоційний, діяльнісний), показники, схарактеризовано рівні розвитку ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій. Визначено методи наукового дослідження, які було застосовано на констатувальному та контрольному етапах дослідження. Узагальнено результати констатувального етапу експерименту та розкрито зміст формувального етапу. Доведено актуальність та ефективність здійсненої освітньої діяльності. Перспективи наукових розвідок полягають у необхідності подальших розробок і впровадження науково-методичного супроводу формування позитивного ставлення дітей шостого року життя до здоров'язбережувальних традицій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрущенко Т. К. Теоретико-методичні засади формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Умань, 2015. 40 с.
2. Беленька Г. В., Богініч О. Л., Машовець М. А. Здоров'я дитини – від родини : монографія. Київ : СПД Богданова А. М., 2006. 220 с.
3. Гаращенко Л., Левченко О. Педагогічні умови забезпечення активного рухового режиму в умовах закладу дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*. 2020. № 22 (1). С. 174–177. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32120/> (дата звернення: 17.04.2023).
4. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В. О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна та ін. ; наук. ред. Г. В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
5. Єжова О. О. Ціннісне ставлення до здоров'я як психолого-педагогічна проблема. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. № 3(5). С. 45–55.
6. Лісневська Н. В. Педагогічні умови створення здоров'язберігаючого середовища в дошкільному навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2016. 24 с.
7. Пехарева С. В. Формування здорового способу життя у дітей дошкільного віку. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. № 1. С. 84–87.
8. Про дошкільну освіту : Закон України, док. № 3788-IX, чинний, поточна редакція від 01.01.2025, підстава – 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 27.01.2025).
9. Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція: наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2021 р. № 33. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення: 28.01.2025).
10. Про освіту : Закон України, док. № 2145-VIII, чинний, поточна редакція від 04.01.2024. База даних «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 09.01.2024).
11. Рейпольська О. Д. Особливості розвитку особистості дитини дошкільного віку в процесі соціалізації. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2018. № 22. С. 240–251.
12. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. К. : Наукова думка. 1970–1980. Том 10. 225 с.
13. Фецул С. Опанування дітьми дошкільного віку національними та сімейними здоров'язбережувальними традиціями. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті*. Житомир : ФОП Левковець, 2022. Ч. 1. С. 205–208.
14. Хрущ О. Психологічні аспекти здоров'язберігаючого навчання. *Scientific Bulletin of Cheam – Section of Pedagogy*. 2014. № 1. С. 31–36.
15. Ясінська Н. В. Формування мотивації на здоровий спосіб життя школярів в умовах інноваційного освітнього середовища / упоряд. Н. А. Поліщук. Луцьк : ВІППО, 2018. С. 29–32.